

УДК 616.01

ДОСВІД УСПІШНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ГОЛОВНИХ БОЛЕЙ ПРИ СПИНАЛЬНІЙ АНЕСТЕЗІЇ

В.М. Мельник, полковник медичної служби, начальник клініки НМДІТАР та Д Головного військового медичного клінічного центру «ГВКГ», заслужений лікар України

О.М Котко, підполковник медичної служби, старший ординатор клініки НМДІТАР та Д Головного військового медичного центру «ГВКГ»

О.В. Тхоревський, майор медичної служби, ординатор клініки НМДІТАР та Д Головного військового медичного клінічного центру «ГВКГ»

Резюме. При дотриманні стандартів підготовки й проведення анестезії, спинальної анестезії є безпечним, економічним методом знеболювання. При цьому, важливою проблемою є профілактика одного з ускладнень, що найбільш часто зустрічається при спинальній анестезії - післяпункційний головний біль.

Ключові слова: спинальна анестезія, стандарт Американської Асоціації анестезіологів, післяпункційний головний біль.

Вступ. Столітній досвід застосування спинальної анестезії (СА) свідчить, що, забезпечуючи потужний захист організму від операційного стресу, вона дає значно менше несприятливих наслідків для пацієнтів. При цьому, важливою проблемою являється профілактика одного з ускладнень, що найбільше часто зустрічаються після спинальної анестезії – післяпункційний головний біль (ПГБ). Більшість дослідників зв'язують виникнення ПГБ винятково із проколом твердої мозкової оболонки, витіканням через нього ліквору й формуванням лікворної гіпотензії. Найбільше виразно залежність частоти й тривалості ПГБ корелює з відмінностями діаметра й заточки зрізу пункційних голок, що використовуються для СА. З'ясовано також, що найчастіше ПГБ спостерігаються в жінок молодого віку. Відзначають залежність частоти ПГБ від деяких особливостей пацієнтів (мігреноподібні болі в анамнезі). Існує фактор, що впливає на лікворею навіть при невеликому дефекті твердої мозкової оболонки – негативний тиск в епідуральному просторі, який може сприяти активному надходженню туди ліквору. Відомо,

що при глибокому вдиху тиск в епідуральному просторі чітко знижується, а при натязі й кашлі зростає. Хронічні захворювання легенів (емфізема, бронхіальна астма); літній вік; вагітність та ін., що призводять до збільшення внутрішньогрудного тиску фактори зрушують діапазон коливань тиску убік позитивних величин. Тому при застосуванні СА в акушерській і геронтологічній практиці частота ПГБ невелика, а у молодих пацієнтів без супутньої легеневої патології значна.

Ці уявлення слугували основою для вироблення профілактичних заходів які застосовуються у нашій клініці.

Метою нашої роботи був вибір оптимальних методів профілактики головних болів при спинальній анестезії.

Матеріал та методи дослідження. Проаналізовано 620 випадків проведення СА під час хірургічних, урологічних, травматологічних і гінекологічних операцій за період з 2005 по 2008 рр. Тривалість операцій коливалася від 20 хвилин до 3 годин і склала в середньому $96,4 + 12,7$ хв.

Протипоказаннями до спинномозкової анестезії були: гостра гіповолемія, гостра анемія,

виражена дегідратація, неврологічні демієлінізуючі захворювання, перенесений в останні 6 місяців інфаркт міокарда або стенокардія 2-3 функціонального класу, сепсис і наявність інфекції в місці інтратекального введення анестетика.

Показники гемостазу, при яких виконували спинномозкову анестезію були:

протромбіновий індекс (ПТИ) не менше 0,7

Розрахунок МНО: $MHO = (1/PТИ)ISI$ $ISI =$ міжнародний індекс чутливості (МІЧ або ISI), є характеристикою лабораторного тромбoplastину.

Кількість тромбоцитів: не менше 150×10^9

Підготовка й проведення анестезії здійснювалася на основі стандартів Американської Асоціації анестезіологів (6). Премедикація напередодні й у день операції була традиційною й містила в собі психологічну підготовку, інформовану згоду хворого на вид анестезії, медикаментозну підготовку(5). Увечері напередодні операції призначалися препарати діазепінового ряду (1), а ранком за 30 – 40 хвилин до операції внутрішньомязево призначалися антигістамінні препарати (димедрол, супрастин) у звичайних дозуваннях у комбінації із промедолом 2% - 1 мол(5).

Бензодіазепінові препарати (сібазон) використовувалися нами й під час операції для усунення емоційного дискомфорту (у дозі 0,1 – 0,15 мг/кг).

Субарахноідальний простір в умовах хірургічної асептики пунктували на рівні $L_2 - L_3$, $L_3 - L_4$ у положенні пацієнта на боці. Для пункції використовували голки «Qincke» і «Pencil point» 22 і 25G фірми «B/Braun». Шкіру між остистими відростками хребців знеболювали 1% розчином лідокаїна. Спинальний простір верифікували по появі ліквору за допомогою аспіраційної проби, після чого повільно за 2-3 хвилини вводили 0,5% маркаїн (2–3мл). Перед видаленням спинальної голки знову вводили обтуруючий мандрен. Хворого обережно, без різких рухів укладали на операційному столі в горизонтальне положення.

Для профілактики виражених гемодинамічних зрушень проводили

преінфузію в обсязі (8-12мл/кг ваги) переважно кристалоїдів. Інфузію розчинів продовжували й під час оперативного втручання.

Основними методами профілактики головних болів при спинальній анестезії були: застосування для СА голок діаметром 22 G і менш;

розташування зрізу пункційної голки паралельно ходу волокон *dura mater*;

проведення пункції під гострим кутом, що забезпечує розбіжність отворів у твердій і павутинній оболонках, зменшуючи лікворею;

застосування в групі ризику атравматичної голки Whitacre типу «pencil point».

перед видаленням спинальної голки обов'язково знову вводили обтуруючий мандрен.

в ранньому післяопераційному періоді пацієнтам рекомендували виконувати дихальну гімнастику з покашлюваннями.

не вставати з ліжка в найближчі 12 годин після оперативного втручання.

інфузія 5% розчину глюкози 400-600мл в перші 3-4 години післяопераційного періоду.

Результати дослідження та їх обговорення. Проаналізовано 620 випадків проведення СА під час хірургічних, урологічних, травматологічних, судинних і гінекологічних операцій за період з 2005 по 2008 рр. Тривалість операцій коливалася від 20 хвилин до 3 годин і склала в середньому $96,4 + 12,7$ хв. Середній вік хворих був $45 + 3,4$ роки.

Усі хворі одержували стандартну передопераційну підготовку й інтенсивну післяопераційну терапію відповідно до захворювання, із приводу якого проводилося оперативне втручання.

Протягом анестезії у хворих ускладнень не було. Ранній післяопераційний період також проходив без ускладнень.

Аналіз показників, що характеризують стан гомеостазу хворих під час операції й у ранньому післяопераційному періоді, дозволив нам зробити висновок про те, що використання спинальної анестезії з помірною медикаментозною седацією є досить ефективним для захисту хворих від операційного

стресу при оперативних втручаннях.

Згідно з аналізом показників гемодинаміки протягом операційного й раннього післяопераційного періоду, робота серцево-судинної системи була стабільною й порушень кровообігу не було.

Аналіз системи транспорту кисню підтвердив адекватність забезпечення хворих киснем під час операції й у ранньому післяопераційному періоді.

Література

1. Назаров И.П., Дыхно Ю.А., Островский Д.В. Стресспротекция в хирургии повышенного риска.- Красноярск, 2003.- Т.1.
2. Овезов А.М., Лихванцев В.В. Варианты эпидуральной анестезии методом постоянной инфузии в хирургии гепатопанкреатодуоденальной зоны.//Вестник интенсивной терапии.- 2006.-№1.- С52-56.
3. Овечкин А.М., Бастрикин С. Ю., Волна А.А. Оценка изменений центральной гемодинамики при различных вариантах анестезии при операциях тотального эндопротезирования тазобедренного сустава.//Вестник интенсивной терапии.-2005.- №5.-С.181-184.
4. Овечкин А. М., Бастрикин С.Ю. Протокол спинально-эпидуральной анестезии и послеоперационной эпидуральной анальгезии при операциях тотального эндопротезирования крупных суставов нижней конечности.// Регионарная

Висновки

Відпрацьовані методи профілактики головних болів при спинальній анестезії дозволили виключити неприємне ускладнення – післяпункційний головний біль. При виборі в якості методу знеболювання спинальної анестезії необхідно дотримуватися алгоритмів проведення СА, щоб уникнути помилок і ускладнень.

анестезия и лечение острой боли.- 2007.- Т.1. №2. С.79-83.

5. Рациональная фармакоанестезиология. Руководство для практикующих врачей. Под общей ред. А. А. Бунятына, В.М. Мизикова. М.: Издательство«Литерра». - 2006.- 578 с.

6. Светлов В.А. Узловые проблемы регионарной анестезии психоемоциональный и позиционный комфорт. В кн.: Материалы 7 Всерос. Съезда анестезиологов и реаниматологов. Спб., 2000.

7. Светлов В.А., Зайцев А.Ю., Козлов С.П., Николаев А.П. Сбалансированная анестезия на основе регионарных блокад- от седации к психоемоциональному комфорту. Анестезиол. и реаниматол.- 2002.- №4.- С.19-23

8. APACHE II: A severity of disease classification system. Crit Care Med 1985; 13: p 818-829.

Науковий рецензент доктор медичних наук, професор Заруцький Я.Л.